

Liturgie, lofprijzing en muziek

De charismatische vernieuwing legt – hoe kan het ook anders – een bijzonder accent op de persoon en het werk van de Heilige Geest. Voor de hand liggende onderwerpen van bezinning en praktijk zijn het (persoonlijke) gebed, de doop in de Geest, handoplegging, de dienst der genezing & bevrijding, glossolalie en profetie, gemeenschapsvorming, enzovoorts. Een belangrijke plaats is ook ingeruimd voor de charismatische lofprijzing zoals die inmiddels wereldwijd wordt toegepast in binnen- en buitenkerkelijke kringen. Het merkwaardige is echter dat hierover in de charismatisch-theologische bezinning nauwelijks wordt gereflecteerd. Bij deze een aantal persoonlijke schetsen en notities die hopelijk ook nuttig zijn voor de praktijk.

Vanaf de jaren zestig doet de charismatische beweging – letterlijk – van zich horen, wereldwijd. Een nieuwe liederencultuur ontstaat op de bodem van eerdere, vaak evangelicale stromingen. De aanvankelijk eenvoudige verzameling liederen evolueert tot een geheel eigen liedcultuur. Het idioom is dat van de lichte muziek in de meest brede zin. Ook het instrumentarium wordt aangepast en uitgebreid. Interessant is om te zien hoe zich dit in de diverse kerkelijke stromingen en liturgische beddingen heeft vertaald. In de jaren '70 vormden de Church of the Redeemer in Houston (episcopaals) en de Word of God community in Ann Arbor (RK) sprekende voorbeelden. Min of meer aan de periferie van de traditionele kerken en in de vrije gemeenten en groepen groeit een en ander in de afgelopen decennia uit tot een ware 'praise-cultuur'. Het gaat inmiddels om een (kerkelijke) massacultuur, voorwerp van (kritische) reflectie.¹ In Nederland wordt deze voornamelijk

---

¹ Recentelijk verscheen in dit verband de (positief-kritische) publicatie *Discerning the spirits. A guide to thinking about Christian Worship Today* (red. Cornelius Plantinga Jr & Sue A. Roseboom; in de serie 'Calvin Institute of Christian Worship Liturgical Studies Series', Grand Rapids 2003). Zie ook Thomas F. Best and Dagmar Heller (red.), *Worship. Understanding, Practice, Ecumenical Implications*, Faith and Order Paper No. 194, WCC Publications, Geneva-2004. De ETF-Heverlee liet destijds een in de pers besproken kritisch geluid horen middels de these van Siebold Schipper, *Realiteit en ervaring in de evangelische zangbundel Opwekkingsliederen* (1996). Een geïntegreerde benadering met betrekking tot charismatische liturgie is die van John Leach (Director of Anglican Renewal Ministries): *Living Liturgy. A practical guide to using liturgy in Spirit-led worship*, Eastbourne 1997. Zelf heb ik hierover diverse malen geschreven: *Het lied in de opwekkingsbeweging*, Soteria, jrg.10 no. 3, september 1993; *Tussen samenkomst en liturgie*, Soteria, jrg. 15 no. 2, juni 1998 en *Op hoge toon*.

vertegenwoordigd door de Opwekkingsbundel, met als kerkelijke pendant de Evangelische Liedbundel. Deze liedcultuur beïnvloedt zowel de vormgeving van de liturgie als het gebruik van muzikale vormen en instrumenten.

Ook binnen de CWN komen we dit alles tegen. Destijds op de theologenconferenties en nu op de conventies is er vanaf het begin ruimte voor lofprijzing en aanbidding. Het feit dat erover wordt geklaagd dat er kwalitatief en/of kwantitatief iets ontbreekt aan de lofprijzing vooronderstelt juist die vernieuwde 20^e-eeuwse lofprijzing. De zorg daarover is, dacht ik, ook een zorg voor het bestuur van de CWN. Want wat moeten we er nu mee? Voor zover mijn herinneringen teruggaan is de enige (theologische) reflectie over dit onderwerp beperkt gebleven tot een discussie over algemene liturgische vernieuwingen. In tegenstelling tot de pinkstergroepen benadrukte de CWN dat zij wenste te opereren binnen bestaande, kerkelijke liturgische kaders. Er was vanaf de jaren '70 aandacht voor zowel de Rooms-Katholieke als de Oosters-orthodoxe ritus. Intussen bevinden vele conventiegangers zich in een soort spagaat tussen enerzijds de (traditionele of 'hoogkerkelijke') liturgische vormgeving enerzijds en de ('laag-kerkelijke') praise-cultuur anderzijds. Die spagaat, die we overigens in het gehele kerkelijke landschap aantreffen leidt altijd tot eenzijdigheden. Je kunt zo'n houding nooit lang volhouden. Over die spagaat nu het volgende.

Als ik de liturgische en muzikale inboedel van de conventies inventariseer kom ik op het volgende uit. De traditionele (Nederlandse) protestantse vormgeving overheerst, wellicht ook door het grote aantal aanwezige/meewerkende predikanten uit de PKN. Daarnaast is er een bescheiden plaats voor de Oudkatholieke ritus. Voor de Rooms-katholieke spiritualiteit is wel plaats, maar feitelijk wordt men hiervoor verwezen naar het zusje van de CWN: de Katholiek Charismatische Vernieuwing. Binnen deze genoemde kaders krijgt op de conventie dan de evangelische of pinksterbeleving haar ruimte. Tot een 'echt' praise-and-worship gebeuren komt het echter zelden in de gewone bijeenkomsten. De opwekkingsliederen vormen meestal niet minder maar ook niet meer dan een 'toegevoegde' waarde aan bestaande liturgieën. Een apart onderdeel vormen de Taizé-georiënteerde momenten. Blokjes met opwekkingsliederen worden meestal geleid door een zangleid(st)er. Deze zijn nauwelijks of niet getraind hierin, uitzonderingen daargelaten. Dit is goed te merken als een

---

De liederencultuur in de evangelische beweging, in: 'Vurig verlangen. Evangelische vernieuwing in de traditionele kerken', Zoetermeer 1996.

lied, of een constellatie van liederen niet loopt. De samenzang wordt begeleid door een pianist, in samenwerking met (bij toeval) aanwezige andere instrumentalisten. Ook aan de musici worden geen criteria gesteld, alles hangt af van wat zich aandient. Voor het begeleiden van een overbekende hymne is dit niet zo erg, maar met name de nieuwe (moderne) liederen vragen om interpretatie en kunde. Muzikaal (verantwoord) leiderschap ontbreekt, teveel hangt af van wat zich op het moment aandient. Van een geïntegreerde samenwerking tussen hen die de liturgie verzorgen en de liederen uitzoeken enerzijds en de musici anderzijds is nauwelijks sprake. Het bedienen van de OH-projectoren (sheets) is goed geregeld, hoewel enige training in het adequaat reageren op het podium hier en daar wenselijk zou zijn. De (bediening van de) geluidsversterking laat te wensen over.

De CWN heeft nog niet echt een visie ontwikkeld op dit samenhangende geheel, laat staan beleid. Toch is dit van het grootste belang aangezien deze materie de facto en historisch gezien een wezenlijk element vormt van niet alleen de charismatische vernieuwing maar ook van de wereldwijde evangelische stroom in en buiten de kerken. Ze is een belangrijke (te vaak onbesproken) factor in gemeentegroei. Het belang van de liedcultuur voor jongeren is evident (overigens komen zij op de conventies goed aan hun trekken, dacht ik). Voorop staat echter het feit dat een creatieve liturgische en muzikale (non-verbale) vormgeving de juiste ambiance biedt voor de ontmoeting tussen God en zijn volk. Dit was al in het oude Israël zo (2 Kronieken 23-25!) en zo is het ook nu. We hebben het dus over een van de kerntaken van de charismatische vernieuwing! Zoals ik verderop zal betogen kunnen bewegingen als de CWN en het Evangelisch Werkverband hierin een heel eigen geluid laten horen.

Puntsgewijs maak ik hierover de volgende notities:

1) Integratie

Langzamerhand begint er in de kerken wat openheid te ontstaan voor evangelisch liedgoed. In de praktijk betekent dat echter meestal dat er aan de bekende liturgie (met de bekende psalmen en gezangen uit het Liedboek) ergens een opwekkingsliedje wordt toegevoegd. In het gunstigste geval in de eredienst zelf, maar ook vaak daarbuiten. Op de conventies vind men deze rol wat al te mager. Tijdens 'blokken met lofprijzing' worden een aantal van deze liederen na elkaar gezongen. Integratie is echter meer dan dat. Ten eerste is lofprijzing en aanbidding meer dan een paar opwekkingsliederen achter elkaar zingen. Het is een hele

kunst om mensen in die lofprijzing te leiden.² Ten tweede vraagt dit om reflectie over het ‘waarom welk lied op welk moment’. Liedboekliederen zijn strofisch en zitten boordevol – vaak poëtische – tekst. Het psalter neemt daarin een unieke Bijbelse plaats in. Evangelische liederen zijn tekstueel zwakker, maar daarom niet minder. Ze hebben het vermogen het hart te raken door een combinatie van eenvoudige, directe tekst en een meeslepende melodie/harmonie. Bovendien zijn ze geschreven in het idioom van de mens van vandaag: de lichte muziek. Je zou kunnen zeggen dat ze elk een ander segment van het menselijk vermogen tot spiritualiteit aanspreken. Een voorbeeld. Een psalm geeft door de tekstcompositie te denken en biedt een reden (door menselijke vertwijfeling heen) om de Eeuwige te prijzen. Er zit een brok theologie in en beschreven menselijke ervaring. Ons verstand probeert dat tijdens de eredienst te verwerken. Dit kan ons diep raken. Een opwekkingslied kan dan vervolgens functioneren als een middel om die gevoelens op eenvoudige wijze te uiten, als een respons. Dat kán lofprijzing zijn, maar dat hoeft niet. Ook dat raakt mensen. Zo hebben verschillende liederen uit verschillende liedculturen elk een eigen ‘Sitz im Leben’. De verleiding bestaat om zich te verliezen in kritische (negatieve) analyses van liedculturen, of dit nu de psalmen dan wel opwekkingsliederen (en alles daar tussenin) betreft. Mijns inziens is dit niet een zinvolle benadering, afgezien van het feit dat deze race feitelijk al gelopen is. Gelukkig hoeven we het oude niet weg te gooien, maar hoeven we ook het nieuwe niet tegen te houden. De kunst is het om deze verschillende culturen (die elkaar positief kunnen complementeren) op een smaakvolle wijze te integreren. Die taak is weggelegd voor de liturg, zangleider en muzikant. Zij moeten daarvoor samenwerken. Een voorbeeld van die benadering was destijds die van de ‘Church of the Redeemer’ in Houston/USA.³ Men wist er de ‘hoge (oude)’ en de ‘lage (nieuwe)’ liturgie en de corresponderende liedculturen smaakvol te combineren door hun charismatische, maar ook professionele creativiteit. Hun voorbeeld is in Nederland nooit echt nagevolgd. Het gevaar bestaat nu dat de ene monocultuur voor de andere wordt ingeruild. Kort door de bocht: het orgel wordt (door gebrek aan organisten op termijn..)

---

² Vgl. hiervoor A.J. Heschel, in diens *The Insecurity of Freedom*, over de rol van de ‘voorzanger’.

³ Deze charismatische kerk vestigde later muzikale gemeenschappen in Engeland en werd beschreven door de Anglicaan Michael Harper (*A New Way of Living*, London 1973). Bij hen maakte ik voor het eerst kennis met de smaakvolle integratie van oud en modern liedgoed, van oude en nieuwe instrumenten. Bijvoorbeeld hun ‘Melchisedek-Mass’ en de combinatie orgel-percussie-twaalfsnarige slaggitaar.

vervangen door het drumstel. We zien dit al gebeuren in Nederland! Een meervoudige liedcultuur biedt echter veel meer mogelijkheden, is veel communicatiever en ... charismatischer. Want ook op dit terrein kan 'gavengericht' gewerkt worden. Dit vraagt wel om nadere uitwerking, studie en vooral veel praktische 'oefening'. Een braak terrein dus.

2) Vakmanschap

Je moet een vakman zijn om op de conventie uitgenodigd te worden om een referaat te houden. Ik neem tenminste aan dat de conventiestaf hiervoor stevige criteria en kwaliteitseisen aanlegt. Als zangleider of als pianist (fluitist, ..) kan ik echter zo voor de microfoon schuiven. Geen probleem. We hebben het immers over vrijwilligerswerk en God ziet (nu opeens) toch het hart aan. We betalen daarvoor een prijs die niet zo gemakkelijk is terug te vinden in de boekhouding. Want hoe meet je het geestelijke rendement van een goede zangleider of pianist? Ten tijde van het Oude Testament betrof dit professioneel – en dus - betaald werk. Nehemia sprong voor hen in de bres toen er met de bijdragen aan de Levieten werd gerommeld (Nehemia 13:10!). Iets dergelijks heb ik de afgelopen jaren diverse malen zien gebeuren in (uiteenlopende) christelijke kringen. Ik ken vele goed opgeleide musici, geestelijk gemotiveerd en de zaak van de christelijke gemeente van harte toegedaan, die hun gaven en energie maar elders aanwenden. De kerk ziet hen staan noch zitten. Bedenk dat, zoals bij alle gaven, het leiding geven aan de liturgie en de kerkmuziek een gave is die *ontwikkeld* dient te worden. Dat is een stukje bevochten professionaliteit, die ook van de predikant en spreker op de conventie, de architect van het kerkgebouw, de manager van De Bron en de monteur van de auto van de voorzitter van de kerkenraad verwacht mag worden. Ooit schreef Piet Schelling in zijn boekje *Muziek & Kerkewerk* over de "kerkeraad van de gemeente te Z" die de muzikale mogelijkheden van haar leden inventariseerde. Het doel was om doelmatiger met muziek in de eredienst te werken en die bewuster te gebruiken in de eredienst en overige activiteiten. Onder de 865 doop- en belijdende leden bleken er 32 te zijn met gaven op dit terrein, naast het feit dat er vele belangstellenden waren om mee te doen in nieuw op te richten koren. De vraag is vervolgens hoe je die gaven inzet, structureert, traint en faciliteert. Als er iets charismatisch van aard is, dan is dat de kunst, met name de muziek. Daarbinnen geldt dat, naast de predikant/priester, ook de musicus de gemeenschap vertegenwoordigt (weer: HESCHEL), haar niet be-geleidt, maar leidt! Juist hier versmelten gave en opgave. De CWN zou dan ook

een voortrekkersrol moeten vervullen om deze gaven te implementeren in de gemeenschap. Het vraagt niet alleen *inzicht* (visie op de bijbelse waarde van de muziek en haar plaats in de liturgie, een charismatische theologie van de kerkmuziek, etc.), maar ook *inzet* (training – experimenteren - structureren & faciliteren). We moeten hier niet te licht over denken. Al te vaak overheerst nog de “vrijwilligersmentaliteit” die de echte groei tegenhoudt. De gaven zijn er, maar de veronderstelde *cultuur* ontbreekt. Concreet: in hoeverre kan/wil de CWN (financiële) middelen vrijmaken om deze charismatische cultuur te bevorderen?

3) Creatieve liturgie

Er zijn diverse visies op de liturgie, de eredienst mogelijk. Datzelfde geldt voor de kerkmuziek. Mijns inziens ligt de charismatische opvatting dichterbij die van Van der Leeuw dan bij die van Noordmans (hier als exponenten van twee polen in die veelbesproken historische discussie). Noordmans legde de nadruk op de prediking en beschouwde de ‘heidense’ liturgie als onreformatorisch. Van der Leeuw wijst op de categorieën schepping en herschepping, met groot gevoel voor de kerkmuziek en het esthetische. Met dit laatste moet een charismatische theologie toch heel veel kunnen. Het Woord is immers veel meer dan het Verbum. De talen van de kunst: muziek, dans & beweging, schilderkunst en beeldhouwwerk, toneel en poëzie, bevatten het vermogen om te spreken waar woorden tekort schieten. Niemand hoeft de kracht van de muziek aan te tonen, ze is evident. De vraag is echter in hoeverre de charismatische vernieuwing in staat is gebleken *op nieuwe en creatieve wijze* met dit ‘spel’ om te gaan. Wij komen op de conventie onze oude en vertrouwde kerkelijke liturgieën tegen. In een aantal gevallen worden deze ‘aangevuld’ met opwekkingsliederen, maar worden er nauwelijks ‘charismatischer’ door. Aan de andere kant is er soms (bijna) sprake van een pinksterliturgie. De sfeer is dan informeler en er worden een aantal opwekkingsliedjes achter elkaar gezongen. We leiden de mensen in “een blok lofprijzing”, waarbij herhaling een veel gebruikt effect is. Lofprijzen is zo ook een werkwoord geworden. Regelmatig worden op de wandelgangen van de conventie geluiden van kritiek gehoord. De ‘echte’ lofprijzing wordt gemist, het kan allemaal wat ‘vloeiender’. Anderen moeten er niet aan denken dat de pinksterspiritualiteit zou gaan overheersen. In dit tweestromenland is er mijns inziens nog veel braak terrein te vinden. Ik noemde al eerder de ‘integratie’ die meer is dan de som der delen. Lofprijzings- en aanbiddingsliederen (sommigen verenigen het zingen van de gemeente hiertoe in onze ‘praise-cultuur’) hebben

een plaats naast pastorale liederen, missionaire liederen, klaagliederen, leerdichten, gemeenschapsliederen, gebedsliederen, meditatieve liederen, etc. Het afwisselen hiervan en het op de juiste wijze en het juiste moment inzetten van deze liederen is een zaak die om veel voorbereiding, kunde en fijngevoeligheid vraagt. Jammer genoeg is deze kunde wel op het concertpodium aanwezig, maar nauwelijks in de kerk. Dat komt omdat predikanten, ook als het om liturgie gaat, meer theologisch dan creatief en kunst-sensitief worden opgeleid. Als een predikant liederen zoekt bij de bijbeltekst (waarom nooit andersom?) dan doet hij/zij dit vaak concordant (op de tekst gebaseerd). Echter, liederen die tekstueel passend zijn, accorderen lang niet altijd als het om muzikale (psychologische/geestelijke..) sfeer gaat. Liturgie is *'het kloppende hart van een kerk, gemeente, niet haar denkende verstand'* (WEGMAN). Het is *'een spel van overgangen tussen levensgebieden, levenssferen'* (VAN LEEUWEN). Hieruit volgt dat er in de Gemeente meer kundes noodzakelijk zijn dan de theologische. Stiltes, rituelen, instrumentale muziek, dans zijn gereedschappen in de liturgische werkplaats. Er is veel voorhanden, maar de vraag is of wij er niet té mondjesmaat van gebruik maken. Anders geformuleerd: kan de Geest ons inspireren tot nieuwe vormen van liturgie? De internationale beweging van (klassieke) christenmusici *Crescendo* geeft ons een goed voorbeeld in Duitsland en Zwitserland. Zij introduceerden het concept van 'Kirche-Kreatif'.

In dit verband heeft de liturgie ook alles te maken met 'communicatie'. Ze komt over of niet. Een voorbeeld. Een predikant 'programmeert' zijn kerkdienst. Hij plant een Schriftlezing uit het OT en zoekt daarbij (geholpen door de genoemde liedconcordantie) een 'passend' lied. Vervolgens volgt er een lezing uit het N.T., eveneens voorzien van een bijbehorend lied. Op zich is hier niets mis mee. Wat gebeurt er echter? Degene die deelneemt aan de liturgie moet verschillende wendingen maken: van lezing-naar lied-naar lezing-naar lied (Barnard vergeleek dit ooit met de tocht naar de vrijheid over de ijsschotsen van Elisa uit Uncle Tom's Cabin..). Tijd om de lezing te verwerken is er niet, want er volgt een lied dat de aandacht wegneemt. Hoe goed het lied ook past: ze kan nooit de Schriftlezing vervangen, maar doet dat wel. Dit stukje liturgie 'ademt' niet, er is geen 'spanningsboog'. Ze klopt wel, maar functioneert niet. De mensen worden met hoge snelheid door verschillende sferen geleid, al hortend en stotend. Een creatieve liturgie is – als het goed is – veel communicatiever. Ze lijkt meer op de symfonie, waarin uiterst zorgvuldig (en vaak indrukwekkend) wordt omgegaan met dynamiek, sfeerwisseling en – vooral rust. Want een rust is óók muziek. Hierbij kun je

denken aan de stilte die volgt op de Schriftlezingen in Taizé. De Schrift krijgt dan de gelegenheid om te landen, om uit te waaien. Ik kan mij ook de begeleiding van een muziekinstrument voorstellen. Dit ondersteunt de Schriftlezing in plaats van deze weg te vagen. Een cello-solo of een dans kan de non-verbale verbinding zijn tussen twee Schriftlezingen.

Het kan niet anders dan dat de Creator Spiritus hier werkzaam is. Dan zou dit alles tegelijkertijd ook een van de kernkwaliteiten van de charismatische beweging moeten zijn. Zij zou de spagaat kunnen transformeren in een breed spectrum van mogelijkheden.

Tot slot vermeld ik een aantal relevante aspecten waarover nagedacht zou kunnen worden.

- *De integratie van diverse liedculturen in die ene liturgie.*

De doelgroep (de gemeente) is gemêleerd, de liedcultuur dus ook. Hoe integreer je die liedculturen en voorkom je dat het een als aanhangsel bij het ander functioneert ('the Anglican option')? Is er een charismatische theologie van de liturgie/de kerkmuziek/het kerklied ontwikkeld? Ook met het oog op de praktijk van de conventies zit hier veel voorbereidingswerk aan, vanuit onderscheiden disciplines.

- *De (muzikale) interpretatie van liederen*

Muziek dient altijd *geïnterpreteerd* ('vorm' gegeven) te worden. Dat zou dus ook moeten gelden voor het kerklied. In de geschiedenis van de charismatische beweging zijn hiervan prachtige voorbeelden. Ook hier is er werk aan de winkel. Niet zozeer om de dienst 'op te leuken', maar om echte communicatie, verkondiging en aanbidding mogelijk te maken. 'Muziek verdiept, verlengt en vervolmaakt dat wat de mens tot uitdrukking wil brengen. De muze geeft aan ons spreken zijn ware betekenis en spreekt waar woorden tekort schieten'.⁴

- *Zangleiding*

Leiding is meer dan begeleiding. Dat geldt voor de musicus, in het bijzonder de zang- of aanbiddingsleider. Het is vakmanschap én gave. Als 'instituut' ontbreekt dit helaas in onze kerken. Al te vaak wordt dit gedaan door niet muzikaal begaafde of getrainde mensen.

- *Het samenspel van instrumenten*

---

⁴ Anton Vernooij, *Musiceren en luisteren*, in 'Ritueel Bestek. Antropologische kernwoorden van de liturgie', p. 149, Zoetermeer 2001.

De orgelcultuur dreigt te verdwijnen. Wat is het antwoord van de kerken? Blijven steken in de weerzin tegen moderne opwekkingsliederen en andere instrumenten? Of de synthese? Deze heeft oude (Lutherse) papieren. Het vraagt van de organist een andere orgeltechniek, van alle instrumentalisten bereidheid tot samenspel. De *instrumentale polyfonie* is bij uitstek geschikt om vorm te geven aan een charismatische eredienst, mits die doordacht wordt. Dat is heel wat anders dan nu op de Conventies het geval is: wie wil kan *meespelen*.. Ze veronderstelt (gefaciliteerd) leiderschap. Ze opent mogelijkheden tot improvisatie. Ze kan verschillende sferen scheppen. Ze doet recht aan de diversiteiten binnen het psalter. Tot slot: ze werkt gemeenschapsvormend.

- *De rol van instrumentale muziek in de eredienst*

De armoede van de kerk in dit opzicht blijkt uit het feit dat instrumentaal spel vaak niet meer is dan muzikaal behang bij de collecte, iets dat ik al vaak te berde heb gebracht. Er is geen (pneumatologische) doordenking van de muziek, geen visie, geen vermogen tot *luisteren* aanwezig. Dat 'luisteren' naar muziek speelt nauwelijks een rol in de liturgie, het wordt niet aangegeven noch 'geoefend'. In dat geval ontbreekt de zegen vanzelfsprekend. Natuurlijk generaliseer ik hier. We moeten hier echter wel bedenken dat zo langzamerhand het concertpodium (en het stadion) op dit terrein een religieuze rol zijn gaan vervullen. Daar wordt effectief gecommuniceerd, in de kerk veel minder. We zeggen: het gaat om Het Woord. We bedoelen: het verbale. Maar het Woord werkt zeer krachtig door de muziek. Het gaat niet om het Woord, maar om het geïncarneerde Woord. Ze moet altijd weer 'vles worden'. Muziek verdiept, Muziek hoort te ontbreken in Babylon (Openbaring 20!), ze hoort thuis in Jeruzalem.⁵ Daar wordt ze met charismatische verve beoefend en uitgeoefend.

- *De samenwerking tussen predikanten-voorgangers enerzijds en musici-zangleiders anderzijds*

Hieraan valt veel te verbeteren, in de kerk en op de Conventies. Het begint met het *begrijpen* van elkaar. De musicus en de predikant denken en voelen anders. Ze hebben beide gelijk, maar meestal 'wint' de predikant. De predikant en de musicus (incl. de zangleider) hebben elkaar veel te bieden als het gaat om het realiseren van de liturgie.

---

⁵ Zie mijn *Muziek tussen Babylon en Jeruzalem. Over de betekenis van de (moderne) muziek voor kerk en christendom*, in 'De kunst van het leven', red. Jan Peter Balkenende, Roel Kuiper en Leen La Rivière, Rotterdam/Zoetermeer 2000.

Dat zouden ze dan ook standaard *samen* moeten doen, met wellicht nog andere gremia (dansers, etc.).

- *Charismatische liturgie*

Tja, wat is dat eigenlijk?

Concrete aanbevelingen

- Ontwikkelen van een (charismatische) visie op liturgie & muziek.
Ook een antwoord geven op de vraag: gaan wij voor (geestelijke) 'kwaliteit'/'bediening'/'charisma' of willen wij dat zoveel mogelijk mensen kunnen participeren in CWN-activiteiten op dit vlak? Voorstel: het eerste.
- Beperking van het aantal zangleid(st)ers. Selecteren op kwaliteit, kunde en 'charisma' (idem: musici).
- Training van zangleid(st)ers en musici binnen de kaders van wat de CWN wil bieden.
- Het opzetten van een charismatische werkplaats voor liturgie & muziek. Hierin werken predikanten, zangleiders en musici samen. Doelen zijn onder andere:
  - ontwikkelen van nieuwe, charismatische vormen van liturgie/eredienst/viering
  - het scheppen van eenheid en een integrale benadering
  - het leren van en geïnspireerd worden door elkaar
  - het houden van kritische reflecties en evaluaties om verder te komen
- Het komen tot een betere 'organisatie' van dit onderdeel.
- Het maken van een goed plan met betrekking tot facilitering en financiering. Hierbij ook het geluid/licht betrekken.
- Blijvende aandacht d.m.v. artikelen in het Bulletin Charismatische Theologie en het houden van trainingen/workshops.

Namens de CWN-adviesraad

Kees van Setten

Juni 2005